

УДК 378.015

КОЛУМБЕТ О.М.

Київський національний університет технологій та дизайну

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА СТАН СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Мета. Визначення основних критеріїв та показників розвитку фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах.

Методика. Теоретичною основою є наукові праці провідних закордонних вчених у сфері дослідження впливу економічних проблем спорту на економічні проблеми держави.

Результати. При оцінці розвитку фізичної культури і спорту необхідно розглядати наступні основні складові: розвиток масового (самодіяльного, рекреаційного «спорту для всіх») спорту; стан фізичного виховання в освітніх установах; підготовка спортивного резерву; розвиток спорту вищих досягнень (елітного); розвиток професійного спорту (комерційного).

Наукова новизна. Систематизовані основні критерії та показники, які дозволяють оцінювати стан розвитку фізичної культури і спорту в державі.

Практична значимість. Полягає у визначенні заходів сприяння розвитку фізичного виховання, масового спорту та фізичної культури.

Ключові слова. Фізична культура, спорт, фізкультурно-оздоровчі програми, соціально-економічний ефект.

Вступ. Проведений аналіз розвитку фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах проведений з метою визначення основних критеріїв та показників, які дозволяють оцінювати стан розвитку фізичної культури і спорту як в цілому, так і їх складових. Слід також відзначити, що досвід зарубіжних країн в розвитку фізичної культури і, особливо, спорту представляє для України певний інтерес, перш за все у зв'язку із зміною політичної і соціально-економічної ситуації в країні. Крім того, було дуже важливо вивчити досвід не тільки країн, де добре розвинений спорт, але і тих, де велика увага приділяється спорту для всіх, питанням фізичного виховання різних категорій і груп населення.

При проведенні аналізу була звернута увага як на власні показники та критерії, що визначають кількісні зміни в розвитку спорту (кількість осіб, що займаються; кількість спортивних споруд; фінанси, що виділяються тощо), так і на ті, які характеризують ефективність фізичної культури і спорту у рішенні соціально-економічних, виховних, освітніх, оздоровчих, соціально-демографічних та інших завдань, які стоять перед суспільством.

Результати дослідження. Найважливішим показником ефективності впровадження фізичної культури в США є її профілактична цінність. Так, на думку американських фахівців з оздоровчих технологій, на лікування однієї людини витрачається більше 5500 доларів на рік, тому гроші краще

направляти не на лікування, а на профілактику захворювань. Для цього компанії, фірми впроваджують спеціальні фізкультурно-оздоровчі програми. Мета таких програм – скоротити внутрішні витрати організацій за рахунок активної пропаганди здорового способу життя серед службовців, що поза сумнівом призводить до підвищення працездатності та поліпшення моральних якостей персоналу.

Останні дослідження показали [1, 2, 3, 5], що службовці, які ведуть здоровий і активний спосіб життя, обходяться своїй компанії за статтею «медичне обслуговування» набагато дешевше, ніж пасивні працівники: в середньому ці витрати складають 67 доларів для «здорових» проти 778 доларів для «хворих».

Крім того, було встановлено наступне:

- курці обходяться фірмі на 18% дорожче, ніж люди, які не палять цигарки;
- службовці, які страждають надлишком ваги, обходяться у медичному відношенні на 50% дорожче (за рік в середньому набігає до 5000 доларів на 1 особу), ніж їх стрункі колеги;
- кількість прогульників серед осіб, які ведуть активний спосіб життя, на 50-60% менше, ніж в середовищі пасивних службовців;
- пасивні службовці проводять у лікарнях на 30% більше часу, ніж особи, які займаються спортом.

Пропагандисти оздоровчого руху серед службовців Америки вважають, що такого типу програми дають сильний позитивний настрій кожному співробітнику фірми або компанії: людина, яка бере участь у програмі, знає і відчуває, що компанія (фірма) піклується про її самопочуття і спосіб життя. Крім того, саме досвід тих, хто на практиці відчув переваги здорового способу життя, допоможе повернути до участі в оздоровчому русі ті організації, які дотепер вважають, що такі програми – марна трата грошей.

За даними американських учених:

- учні, які займаються спортом, мають вищий середній бал за навчальними дисциплінами (2,84), ніж ті, які тільки просто вчаться (2,68);
- серед студентів, залучених до занять спортом, у два рази менше осіб, які провалюються на іспитах, ніж серед тих, що не займаються.

За даними компанії «Джонсон енд Джонсон», що виплачує по 200 доларів за кожного співробітника при реалізації своєї програми фізичної підготовки і зміцнення здоров'я, це приносить їй 378 доларів економії з розрахунку на кожного хто працює, оскільки скорочується рівень захворюваності та, відповідно, витрати на оплату лікування. Оздоровча програма компанії «Міза петролеум» приносить їй річну економію у розмірі 1 600 000 доларів. Кожен долар, вкладений фірмою «Макдонел

Дуглас» в реалізацію її антиалкогольної кампанії, приносить чотирикратну економію. Ефективна робота по зміцненню здоров'я співробітників ведеться у всесвітньо відомій «АТТ ком'юнікейшн». Тільки скорочення числа серцевих нападів принесло їй в поточному десятилітті понад 72 000 000 доларів економії.

Корпорація «Контроул Дейта» провела аналіз ефективності своїх оздоровчих програм, який допоміг встановити, що економічна віддача від них вийшла на один рівень з витратами через три роки, а через десять років ці витрати стали приносити чотирикратний прибуток. На підставі аналізу анкетних даних 5000 співробітників було встановлено, що типовий 40-річний працівник, який палить по дві пачки цигарок щодня, не займається спортом і має вагу на 30% вище за норму, обходиться своєму працедавцю у два з гаком рази дорожче, ніж його одноліток, який має нормальну вагу, не палить і регулярно займається спортом (1282 долари проти 631 долара).

Опитування, проведене компанією «Вашингтон бізнес груп», показало, що 56% працедавців, які організують оздоровчі програми для своїх підлеглих, роблять це тому, що переконані в їх рентабельності.

«Асоціація з питань фізичної підготовленості робочих та службовців США» (АФБ), була утворена у 1974 році. На даний час АФБ об'єднує 3200 членів, що є фахівцями області фізкультурно-оздоровчої роботи в системі виробництва і бізнесу. Щорічно Асоціація присуджує премії у трьох областях:

1. «Бізнес та індустрія» – цією премією нагороджуються організації, що внесли найбільший внесок у розвиток і поліпшення фізичної підготовленості та здоров'я робочих і службовців. Премія присуджується серед категорій компаній: чисельністю понад 1000 працюючих та чисельністю менше 1000 працюючих.

2. «Професійна підготовка» – премія присуджується коледжам або університетам, які здійснюють кращі тренувальні професійні програми для студентів.

3. «Виняткове керівництво» – премія призначена для керівників, адміністраторів у області фізкультурно-оздоровчої роботи на підприємствах і фірмах.

Серед переможців – компанія «Адольф Коорс Компані» (Колорадо), яка одержала премію у розмірі 25 000 доларів. Фізкультурно-оздоровча програма цієї компанії була визнана найкращою. Університет м. Орігон досліджував витрати і прибутки від фізкультурно-оздоровчої роботи «Адольф Коорс Компані». За даними дослідження, компанія одержує 1,24–8,33 доларів прибутку на кожен долар, витрачений на проведення оздоровчої програми. Серед програм,

що проводяться компанією, є такі: боротьба з курінням, збалансоване харчування, профілактика попереково-больового синдрому, кардіологічна реабілітація. У спортивному центрі компанії можуть займатися разом із співробітниками члени їх сімей, а також пенсіонери.

Дані, одержані в результаті дослідження, проведеного експертами всесвітньо відомої «Ренд Корпорейшн», свідчать про те, що особи, які займаються спортом, приносять користь не тільки собі (укріплюючи своє здоров'я), але і державі (скорочуючи її витрати). Велика частина заощаджених коштів виникає через те, що фізкультурники значно рідше хворіють, ніж люди, які ведуть малорухливий спосіб життя. Співвідношення складає 1:3.

Підраховано, що люди, які активно займаються спортом, не виходять на роботу по хворобі в 3,3 рази рідше, ніж люди, які ведуть малорухливий спосіб життя. Оскільки фізкультурники живуть в середньому довше, ніж люди, які не займаються спортом, то вони і скорочують виплати по державному страхуванню життя. Зрозуміло, велика тривалість життя пов'язана з певними витратами, наприклад, з виплатою пенсії, із утриманням будинків-притулків тощо. Проте ці витрати значно поступаються доходам, які може принести здоровий спосіб життя громадян.

За даними американських експертів, соціально-економічний ефект виражається у наступному:

- скорочення споживання тютюнових виробів на 25% в США економить 5 млрд. доларів на рік;
- збитки від попереково-больового синдрому складають 1 млрд. доларів на рік плюс 225 млн. доларів виплат за лікарняним листом;
- втрати в результаті захворюваності американців в середньому на рік складають приблизно 60 млрд. доларів, а від передчасної смерті – 88 млрд. доларів, або 17% валового національного доходу;
- ішемічні захворювання серця обходяться кожному платнику податків США приблизно 400 доларів на рік;
- захоплення бігом підтюпцем у США привело до зменшення смертності серед хворих з коронарними захворюваннями на 20%;
- серед жінок, які не займаються спортом, ризик розвитку раку молочної залози в 2 рази вище, і ризик виникнення раку органів репродуктивної системи в 2,5 рази вище, ніж серед колишніх спортсменок.

Враховуючи соціальну і оздоровчу цінність спорту, в США важливим показником, що дозволяє оцінювати розвиток фізичної культури і спорту на муніципальному рівні, є спільна діяльність місцевих властей і органів освіти. У деяких рекреаційних центрах США соціальні послуги включені муніципалітетами вже в саму назву центру (наприклад, «Центр з обслуговування сімей у Н'ю-Брайтоні»).

Муніципалітети укладають угоди про співпрацю не тільки із школами, але і з іншими агентствами, що займаються соціальними проблемами. Так, в Каліфорнії переходять від рекреаційних програм до програм соціального обслуговування, пропонуючи в одному пакеті з великим діапазоном комунальних послуг догляд за дітьми, зміцнення здоров'я тощо.

Влада м. Саннівейл в кооперації з Саннівейлським шкільним округом з питань початкової школи спільно побудували центр при Колумбійській середній школі, вклавши 3,5 млн. доларів. Центр під назвою «АМД-центр спорту і послуг» (АМД – місцева фірма, що вклала в проект 1 млн. доларів) включає гімназію, приміщення для консультацій і оздоровчий центр. Вдень гімназія використовується для шкільних занять, а в решту часу – муніципалітетом, причому оздоровчий центр і приміщення для консультацій знаходяться у розпорядженні городян весь день. У центрі займаються різні групи населення і реалізують свої програми. Серед них виділяється муніципальна програма з безпеки у суспільстві, у тому числі і програма роботи з важкими підлітками і захисту дітей від насильства. Мета міської влади – понизити дитячу злочинність на 5 %.

У Н'ю-Брайтоні шкільний округ є власником Центру з надання послуг сім'ям, та реалізовує програми виховання дітей і освіти сімей. Для створення центру департамент з рекреації і парків віддав округу в розпорядження 70 тис. кв. футів площі, а також дав округу в оренду ще 1 тис. кв. футів площі для реалізації програм освіти дорослих і 1 тис. кв. футів площі для створення некомерційного Північно-західного центру послуг молоді та сім'ям.

Дослідження, проведені Нью-Йоркською дослідницькою фірмою, показали, що кількість дорослих американців, які відвідують фізкультурно-спортивні клуби, зросло за останній рік з 15,3 млн. до 15,9 млн. чоловік. Число осіб, які відвідують клуб не менше двох разів на тиждень також зросло на 4,6% (з 8,7 млн. до 9,1 млн.).

Цікаві критерії можливостей фізичної культури в поліпшенні здоров'я населення використовують у Канаді. Витрати на медичне обслуговування і лікування в Канаді складають більше 9% валового національного продукту, або більше 38 млрд. доларів, тобто більше 1000 доларів з розрахунку на кожного канадця. При цьому на профілактику захворювань витрачається менше 50 доларів на людину. На думку експертів, якщо населення у віці 20-69 років зможе підтримувати середній рівень фізичної підготовленості, то це дозволить заощадити 31 млн. доларів за рахунок скорочення витрат на медицину.

Дослідження показали [2, 3, 6], що компанії, які проводять фізкультурно-оздоровчі програми, добиваються скорочення медичних

витрат у розмірі 130 доларів на кожного учасника програми. Якщо половина працюючих канадців, тобто 11,4 млн. приєднається до таких програм, то економія може скласти 700 млн. доларів.

Комерційна палата Канади вважає, що в наступні 3-5 років 11% фірм з числом зайнятих понад 100 осіб проводитимуть фізкультурно-оздоровчі програми на робочому місці. Це дозволить заощадити 71 млн. доларів на рік, що майже у 100 разів перевищує розмір витрат федерального уряду і місцевих органів влади на фізкультурно-оздоровчу роботу в системі виробництва та бізнесу.

Фізкультурно-оздоровчі програми також впливають на зниження робочого травматизму, який на даний час обходиться канадцям у 128 доларів на людину на рік. Додатково до непрямих витрат можна ще додати 451 долар на людину на рік, що включає втрату продуктивності, матеріальний збиток і підготовку нових кадрів. Причинами всіх цих витрат може бути низький рівень фізичної підготовленості та пов'язана з цим швидка стомлюваність, ожиріння, погана постава, неправильна техніка підняття ваги, відсутність жвавості мислення. Фахівці вважають, що правильно організовані фізкультурно-оздоровчі програми можуть знизити рівень виробничого травматизму на 50% шляхом розвитку м'язової сили, зміцнення зв'язок і кісток, підвищення опірності організму до втоми, поліпшення гнучкості.

Так, серед компаній, які проводять фізкультурно-оздоровчі програми, перебування працівників у госпіталі знизилося з 27 до 9 днів на людину на рік, а серед компаній, які не проводять таких програм, навпаки, збільшилося з 13 до 51 дня на людину на рік (дані по провінції Онтаріо). Таким чином, пряма економія склала 130 доларів на кожного учасника програми. Вивчення програми «Канада Лайф Ешуренс Компані» показало наступні результати:

- пропуски роботи серед учасників програми знизилися на 22% в порівнянні з неучасниками, що склало в цілому 1,3% для кожного учасника на рік і привело до економії 100 доларів з розрахунку на кожного працюючого;

- знизилася плинність кадрів серед тих, хто займається; вона склала 1,5% у учасників і 15% у неучасників за 10 місяців; якщо в середньому навчання нового працівника обходиться в 6250 доларів, то тут економія склала приблизно 301 долар на людину на рік;

- продуктивність збільшилася відповідно на 7% у тих, хто займається за програмою і на 4% – у тих, хто не займається.

Програма компанії «Алкан Смелтерс і Чемікалс» (Квебек) доводить, що серед промислових робочих можна отримати ті ж результати, що і серед службовців. Компанія реалізувала широкомасштабну програму фізичної підготовленості та здорового способу

життя для 7000 своїх працівників. В результаті спостерігалось значне скорочення пропусків роботи серед учасників програми (на 23%). Кращі результати були отримані серед учасників 6-місячної програми «Бек Сарт», яка була направлена на людей, які страждають попереково-больовим синдромом, і включала індивідуальні консультації, семінари, розучування спеціальних вправ. Рівень пропусків роботи серед учасників цієї програми знизився на 72%, економія склала 64000 доларів.

У Великобританії вважають, що для того, щоб мати здорову націю і талановиту молодь, треба повернути країні гідне місце на спортивній карті. У Великобританії у сфері спорту зайнято понад 750 000 осіб, і держава одержує від спорту 3,5 млрд. фунтів стерлінгів у вигляді податків.

Один з найважливіших показників популярності фізичної активності населення Великобританії – витрати на заняття фітнесу. Так, щорічно за звітами фітнес-індустрії країни, жінки витрачають від 420 млн. до 800 млн. фунтів стерлінгів на сплату членських внесків, на допуск і участь у заняттях груп фітнесу, а також на спортивне спорядження.

Для оцінки впровадження фізичної культури і спорту в багатьох країнах, зокрема в США і Канаді, використовують дані про фізичний стан населення.

За даними видання «Серджен Дженерел», діти і молодь відчують нестачу фізичної активності, й даються наступні рекомендації:

- для того, щоб фізичні вправи надавали користь, вони не обов'язково повинні проводитися у напруженому режимі;
- помірно щоденне фізичне навантаження рекомендується для осіб будь-якого віку;
- значна користь для здоров'я може бути одержана за рахунок збільшення кількості (тривалості) фізичної активності.

Дослідження, проведені у Франції [3, 6], говорять про те, що виробничо-оздоровча гімнастика має ряд позитивних сторін:

- підвищує продуктивність праці на 3-25 %;
- зменшує втрати від непрацездатності через наростаюче стомлення;
- впливає на поліпшення особових відносин.

Дослідження зарубіжних фахівців у області фізичної культури і спорту інвалідів [4, 5, 6], дозволили розробити рекомендації для місцевої влади:

- спорт грає життєво важливу роль в реадаптації та реінтеграції інвалідів;
- місцева влада повинна стежити за створенням сприятливого

клімату для цих людей, надаючи їм право на допомогу і покращуючи їх умови; вона повинна забезпечити умови, щоб інваліди могли відвідувати спортивні споруди і користуватися устаткуванням. Частина державних коштів повинна бути спрямована на переобладнання існуючих споруд і пристосування спортивних центрів для потреб цих людей;

- слід підтримувати зацікавлені спортивні асоціації з метою надання можливостей інвалідам для занять спортом на всіх рівнях;
- вони повинні подумати про надання можливості інвалідам стати членами клубів і спортивних асоціацій; привертати цих людей безпосередньо до розробки спортивної політики відносно інвалідів;
- слід проводити роботу з інформування громадськості про можливості спорту, про його вплив на інвалідів і зробити все, щоб включити фізичну активність і спорт у вихованні та лікуванні інвалідів;
- необхідно вживати заходи для того, щоб спортивні споруди були доступнішими, готувати спеціальний персонал і створювати незалежні організації з впровадження спорту в середу різних груп інвалідів;
- місцева та регіональна влада повинна підтримувати підготовку кадрів, а також дослідження в області спортивної медицини, гігієнічного виховання з метою розвитку спорту і фізичної діяльності та їх позитивного впливу на здоров'я;
- необхідно виступати за застосування фізичної діяльності в медичних цілях, підкреслюючи, що «спорт для всіх» дозволяє зберегти, поліпшити здоров'я і зберегти себе від можливого ризику;
- брати активну участь в агітаційних кампаніях для залучення уваги громадськості до небезпеки, до якої веде використання або підбурювання до використання допінгових засобів, які ведуть до довготривалих і важких наслідків;
- тісно співробітничати з органами, які відповідають за санітарне виховання, з метою розвитку спорту як засоби придбання, збереження і поліпшення фізичного і розумового здоров'я, що вносить тим самим внесок в підвищення якості життя.

Таким чином, при оцінці розвитку фізичної культури і спорту необхідно розглядати наступні основні складові:

1. Розвиток масового (самодіяльного, рекреаційного «спорту для всіх») спорту.
2. Стан фізичного виховання в освітніх установах.
3. Підготовка спортивного резерву.
4. Розвиток спорту вищих досягнень (елітного).
5. Розвиток професійного спорту (комерційного).

Висновки. Аналіз розвитку фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах, а також аналіз думок та поглядів про значущість спорту у сучасному світі представників міжнародних спортивних об'єднань показав, що успішність розвитку фізичної культури і спорту в державі необхідно оцінювати за показниками соціально-економічного розвитку суспільства, за реалізацією соціальних, економічних, політичних, міжнародних, трудових, військових, освітніх, виховних, культурних, оздоровчих та інших функцій. Якщо ж говорити про конкретні показники, що характеризують власне розвиток фізичної культури і спорту, то головна відмінність показників, які використовуються в Україні, від зарубіжних полягає в тому, що в зарубіжних країнах широко використовуються економічні (фінансові) критерії та показники.

Список використаних джерел

1. Бауэр В.Г. Социальная значимость физкультуры и спорта в современных условиях развития России / В.Г. Бауэр. – М.: Теория и практика физической культуры. – 2001. – №1. – С. 50-56.
2. Дудчак М.В. Окремі технології управлінського контролю за фізичною активністю населення в європейських країнах / М.В. Дудчак. // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. – Вип. 4. – Л.: ЛДІФК, 2000. – С. 75-77.
3. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку : закономірності функціонування та розвитку / Ю.П. Мічуда. – К.: Олімпійська література, 2007. – 216 с.
4. Орлов В.В. Философия экономики / В.В. Орлов, Т.С. Васильева. – Перм: Из-во Перм. ун-та, 2005. – 164 с.
5. Фетисов В.А. О критериях и показателях развития физической культуры и спорта в зарубежных странах / В.А. Фетисов. – М.: Советский спорт, 2005. – 80 с.
6. Экономика массового спорта : Учебное пособие / М.и. Зотов, Н.А. Платонова, О.И. Вапнярская. – М.: Физическая культура, 2005. – 300 с.

ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА НА СОСТОЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

КОЛУМБЕТ А.Н.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Определение основных критериев и показателей развития физической культуры и спорта в зарубежных странах.

Методика. Теоретической основой являются научные труды

ведущих заграничных ученых в сфере исследования влияния экономических проблем спорта на экономические проблемы государства.

Результаты. При оценке развития физической культуры и спорта необходимо рассматривать следующие основные составляющие: развитие массового (самодетельного, рекреационного «спорта для всех») спорта; состояние физического воспитания в образовательных учреждениях; подготовка спортивного резерва; развитие спорта высших достижений (элитного); развитие профессионального спорта (коммерческого).

Научная новизна. Систематизированы основные критерии и показатели, которые позволяют оценивать состояние развития физической культуры и спорта в государстве.

Практическая значимость. Заключается в определении мероприятий содействия развитию физического воспитания, массового спорта и физической культуры.

Ключевые слова: *физическая культура, спорт, физкультурно-оздоровительные программы, социально-экономический эффект.*

INFLUENCE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT IS ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF SOCIETY

KOLUMBET A.N.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. Determination of basic criteria and indexes of development of physical culture and sport is in foreign countries.

Methods. Theoretical basis are scientific labours of leading foreign scientists in the field of research of influence of economic problems of sport on the economic problems of the state.

Results. At the estimation of development of physical culture and sport it is necessary to examine next basic constituents: development of mass (recreational «sport for all») sport; the state of physical education is in educational establishments; preparation of sporting reserve; development of sport of higher achievements (elite); development of professional sport (commercial).

Scientific novelty. Certain basic criteria and indexes, which allow estimating development of physical culture and sport status in the state.

Practical meaningfulness. Consists in determination of measures of assistance to development of physical education, mass sport and physical culture.

Keywords: *physical culture, sport, athletic-health programs, socio-economic effect.*